

Redogörelse för miljökonsekvensbedömning

Program för Europeiska regionala utvecklingsfonden för Småland och Öarna 2021- 2027

Det här är en redogörelse över hur Regionalfondsprogrammet Småland och Öarna har tagit hänsyn till miljökonsekvensbedömningen av programmet, i enlighet med artikel 9 i EU-direktivet 2001/42/EG. En strategisk miljökonsekvensbedömning genomfördes i samband med framtagandet av programmet och färdigställdes januari 2020. Programmet Småland och Öarna godkändes av EU-kommissionen den 28 november 2023.

Den här redogörelsen bör läsas tillsammans med programdokumentet för Småland och Öarna och med miljökonsekvensrapporten.

Regionalfondsprogrammet Småland och Öarna

Ett smartare grönare och konkurrenskraftigare Småland och öarna. Det är visionen för programperioden 2021–2027.

De fyra regionerna inom Småland och Öarna har enats om att gemensamt arbeta för att möta sex gemensamma utmaningar. Den låga klimatomställningstakten, den ojämsställda arbetsmarknaden, en svag kompetensförsörjning, svag konkurrenskraft, låg innovationsgrad och svårigheterna att få ut effekter av digitalisering.

Småland och Öarna bidrar till EU:s politiska mål om ett smartare Europa och ett grönare Europa genom följande specifika mål:

- Stärka forskning och innovation (SO 1.1)
- Stärka nyttan av digitalisering (SO 1.2)
- Stärka små och medelstora företags tillväxt och konkurrenskraft (SO 1.3)
- Utveckla färdigheter för smart specialisering (SO 1.4)
- Främja energieffektivitet (SO 2.1)
- Utveckla smarta energisystem (SO 2.3)
- Främja övergången till cirkulär ekonomi (SO 2.6)

Miljöbedömning

Syftet med miljöbedömningen är att integrera miljöaspekter i planering och beslutsfattande av programmet så att en hållbar utveckling främjas. Reglerna kring hur miljöbedömningen ska göras och vad den ska innehålla anges i den svenska Miljöbalken 6 kap. I de generella instruktionerna till regionalfonden hänvisas till EU-direktiv 2001/42/EG, vilket i Sverige implementerats via Miljöbalken.

Anthesis har på uppdrag av Tillväxtverket gjort de strategiska miljöbedömningarna av samtliga åtta regionala program samt det nationella regionalfondsprogrammet, Interreg Öresund-Kattegatt-Skagerrak (Europeiskt territoriellt samarbete) och Fonden för en rättvis omställning.

Sammanfattning av miljökonsekvensbedömningen

Regionalfondsprogrammet för perioden 2021–2027 i Småland och Öarna omfattas av Jönköpings, Kronobergs, Kalmars och Gotlands län. Utifrån de förutsättningar och behov som regionerna har identifierat i sitt programutkast har det valt att prioritera satsningar inom politiskt mål Smartare Europa och Grönare Europa. Miljöbedömningen bygger på ett utkast till operativt program den 25 november 2020.

Det föreslagna programmet kan bidra till nya innovationer, en bättre anpassning till klimatproblematiken, och ökad tillväxt av företagen i regionen förutsatt att programmets åtgärder utförs. De prioriterade målen bedöms samtliga att ha koppling till Agenda 2030, EU:s hållbarhetsmål och svenska miljö och folkhälsomål och bidra till en positiv utveckling. Programförslaget bedöms att även kunna bidra positivt till människors hälsa, genom till exempel sysselsättning och social inkludering.

Från ett miljöperspektiv är satsningarna på förnybar energi, hållbar vattenförvaltning, cirkulär ekonomi samt främja grön infrastruktur det som medför störst positiv miljöpåverkan. Regionen står inför utmaningar och behöver fortsätta bygga kapacitet i innovationsstödsystemet för att dessa ska kunna bidra till en omställning som är både socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbar. Att öka kapaciteteten är avgörande för att få till stånd innovationer som möter behovet av social och grön hållbar omställning i både den inhemska och den globala ekonomin. Småland och Öarna står idag även för utmaningar gällande att kompetensförsörja områdets företag och organisationer. Detta bidrar till att flera andra utmaningar förstärks till följd av detta, exempelvis svag innovationskraft, lågt kunskapsinnehåll i branscherna, ensidig näringslivsstruktur med mera. Det krävs såväl ett starkt kunskapslyft som digitaliseringslyft i hela regionen och även mer öppen och inkluderande arbetsmarknad inom flertalet branscher och i tillhandahållandet av tjänster till invånare och företag. Med en ökad digitalisering kan såväl de geografiska avstånden mellan invånare i regionen, som avståndet till grupper på arbetsmarknaden minskas eftersom digitaliseringen möjliggör för en förändrad företagskultur, nya affärsmodeller och sätt att möta människor. Det är också viktigt att skapa en bättre samverkan mellan näringsliv, akademi och offentliga aktörer och graden av automatisering, AI, robotisering måste accelerera. Allt detta skulle bidra till en mer hållbar region och har möjligheter att medverka till minskade koldioxidutsläpp.

Småland och Öarna har även betydande industrier som står inför en grön omställning till en fossilfri och cirkulär ekonomi och är starkt beroende av internationalisering. Transportsektorn behöver öka omställningen till en mer koldioxidsnål drift och behov finns av att öka utvecklingen inom produktion av biobaserade bränslen där Småland och Öarna har god tillgång på biobaserad råvara. Dock måste biobaserad ekonomi skapas på det sättet att värdefulla naturmiljöer sparas även till framtida generationer. Även små och medelstora företagens tillväxt kan innebära en risk för klimat, resurshushållning och naturmiljöer om det inte skapas på ett hållbart sätt. Det behövs flera åtgärder i programgenomförandet så att grön ekonomi främjas och att tillväxt inte leder till negativ klimatpåverkan på lång sikt. Därför är det viktigt att utformningen av programmets insatser sker på ett sätt som främjar hållbar utveckling och säkerställer att insatsen inte ger oönskade konsekvenser, till exempel rekyleffekter inom energieffektivisering och risk för att jungfrulig mark tas i anspråk vid nyetableringar eller när ny infrastruktur anläggs.

Slutligen bör programmet, gärna tillsammans med övriga regionalfondsprogram, ta fram mekanismer för att tydligt styra mot hållbar utveckling och en smartare och koldioxidsnål ekonomi. Sådan styrning bör omfatta både programmets övergripande inriktningar och ambitioner, liksom mer tekniska aspekter som exempelvis rutiner för bedömning av ansökningar, planering, genomförande och uppföljning av insatser, samt efterföljande forskning.

Trots riskerna som nämnts ovan, bedöms förslaget program inte resultera i betydande negativ miljöpåverkan.

Samråd

Avgränsningssamråd har genomförts med Naturvårdsverket och de regioner och länsstyrelser som kan antas bli berörda av omfattningen och detaljeringsgraden av miljökonsekvensbeskrivningen. Avgränsningssamrådet genomfördes genom att förslag till avgränsningar skickades ut som ett PM. Synpunkter samlades in via en webbaserad enkät. Svaren som inkom redovisas i miljökonsekvenstrapporten. Samtliga remissvar har tagits i beaktande och varit ett värdefullt underlag i processen med den strategiska miljöbedömningen. Relevanta behov och frågeställningar som identifierats under samrådsprocessen har inarbetats i slutrapporten.

Remissförfarande

Miljökonsekvensbedömning skickades till programskrivarna, de fyra regionerna, i Småland och Öarna den 22 september 2020. De regioner inom Småland och Öarna som har valt att svara har inkommit med svar i december 2020. Region Jönköpings län, som har utsetts som samordnare för programskrivningarna, yttrar sig bland annat som följer:

"Det finns stora osäkerheter i bedömningen, vilket även framförs i miljöbedömningen. Detta dels i att programbeskrivningen inte är fastlagd och dels i vilka prioriteringar programmet senare kommer att göra kring vilka projekt som får finansiering. Det som är avgörande för vilken påverkan programmet kommer att få är hur de föreslagna mekanismerna, för att tydligt styra mot hållbar utveckling och en smartare och koldioxidsnål ekonomi, utformas. Detta gäller framförallt rutiner för bedömning av

ansökningar, planering, genomförande och inte minst uppföljning. Det är angeläget att ambitionsnivån är hög och att resurser avsätts för detta arbete”.

Förslag till åtgärder i miljökonsekvensbedömningen

Insatser inom de politiska målområdena bör väljas och utformas så att hållbar utveckling främjas. Därför bör programmet, gärna tillsammans med övriga regionalfondsprogram, ta fram mekanismer för att tydligt styra mot hållbar utveckling och en smartare och koldioxidsnål ekonomi. Sådan styrning bör omfatta både programmets övergripande inriktningar och ambitioner, liksom mer tekniska aspekter som exempelvis rutiner för bedömning av ansökningar, planering, genomförande och uppföljning av insatser, samt efterföljande forskning.

Beviljade projekt med liknande tematik, geografi eller målgrupper kan kopplas ihop under programperioden i syfte att åstadkomma mervärden. Projekt från olika fonder som delar kunskap, metoder och erfarenheter genomför gemensamma aktiviteter mot delade målgrupper kan öka den gemensamma nyttan.

Tankar kring programmet som lyfts i slutrapporten:

- Att tillgängliggöra infrastruktur för forskning och utveckling, exempelvis i form av testbäddar, laboratorium, pilot- och demoprojekt, gör det möjligt att även belysa vikten av hållbar utveckling.
- Satsningarna på små och medelstora företag bör också omfatta aktiviteter som särskilt adresserar utlandsföddas tillgång till arbetsmarknaden. Satsningarna bör även ta hänsyn till hur en ökad jämställdhet på arbetsmarknaden kan främjas.
- Ta hänsyn till var i regionen kommande insatser och nyetableringar förläggs för att motverka segregation.
- Planera finansieringar på det sättet att företagens tillväxt främjas genom grön och cirkulär ekonomi för att minska negativa effekter på resurshushållning.

Hur har miljökonsekvensbedömningen integrerats i slutliga programmet?

Miljökonsekvensbeskrivningen föreslog att ta fram mekanismer för att tydligt styra regionalfondsprogrammen mot hållbar utveckling och en smartare och koldioxidsnål ekonomi. Tillväxtverket har integrerat detta i urvalsprocessen av projekt för samtliga program inom regionalfonden, inom kvalitetskriteriet Hållbar förändring. Projekten ska i sina ansökningar visa hur de har bedömt sin hållbarhetspåverkan samt om projektets resultat har förutsättningar att bli bestående och bidra till en hållbar utveckling.

Efter miljökonsekvensbeskrivningen förändrade Småland och Öarna programmet genom att införa skrivningar som stärker miljömässig hållbarhet i PO1. Vidare utvecklades PO2 ytterligare för att angripa ökad energi- och resurssnålhet från olika

perspektiv, inte minst genom att möjliggöra ramprojekt för företagsstöd i PO2. Genom en starkare hållbarhetsinriktning i PO1, ökad spets i PO2 och med ramprojekt för företagsstöd inom PO2 kan programmet kombinera projekt som stöttar grön innovation och tjänsteutveckling i PO1 med investeringsstöd i PO2. Sammantaget möjliggör programmet därmed ett stöd från tidigt idéstadium till faktiska investeringar som realiserar teknik- och tjänsteutveckling inom industrin som leder till grön omställning.